

Bertsolaritza Bizkaian

Abel Muniategi

Zenbait bertsozalerentzat Bizkaiko bertsolaritza itsumustukoa izango da, sustrai gabea, Gipuzkoakoaren «plagioa». Bizkaiko bertsolaritza sorpresa gerta daiteke. Bainan ez, Bizkaiko bertsolaritzaren gaurkoa lehenean errotua da. Eta lehentasun horretan hor ditugu koplak zaharrak. Egia da, Bizkaiaz kanpo ere, koplak zaharrak izan direla neurri handi batetan bertsolaritzaren oinarri, baina Bizkaian koplak zaharrek beste inon baino gehiago iraun dute. Esaterako, Gipuzkoako bertsolaritza XVIII. mendearen azken aldera gaurkotzen da. Gaurkotasun hau, formaren aldetik, zortziko nagusia eta deribatuak erruz erabiltzeak dakar, gehien bat. Eta badirudi Fernando Amezketarraren denboran (1764-1823) zortziko nagusia, nahiz eta zortziko txikia eta deribatuak asko erabili, normalki enplegatzen dela.

Bizkaian ez da hori gertatzen. Bizkaian koplak zaharrak, eta honekin zortziko txikiak, beste mende bat gehiago dirau: hara hor, Txori Herrin, Eustakio «Eulía»ren ahapaldiak.

Kepa Enbeitak (1878-1942) sartuko du Bizkaian zortziko nagusia, nahiz eta ez Gipuzkoako estilora. Horregatik, gaurko bertsolaritza Bizkaian Gipuzkoan baino berriagoa dela esan behar da.

Oraintsuago gaurkotua, oraintsuago koplak zaharretik askatua, oraintsuago zortziko nagusi bilakatua. Eta hori Kepa Enbeitak lortu zuen.

Arrese Beitiak (1841-1906) ere baditu zortziko nagusiak, baina nik ez nuke esango Arrese Beitia bertsolaria denik, Arrese Beitia bertso egilea da, bertsoarina, eta erdal literaturaren formak nabari zaizkio.

Zortziko nagusia da, ba, gaurko bertsolaritza mugan daukagun bertso-era.

Zortziko nagusia bertso zabalagoa da, konplejoagoa, konzeptualagoa. Zortziko nagusian koplak zaharrak duen izadi-lotura galdu egiten da eta bertsoa bera, Oteizak esango lukeenez, barne-logika tradizioaletik aldendu egiten da, zerbait bestelakotu, logika natur-estetikotik silogistiko-etikora jausten da. (Nabarmena da euskaldunon aristotelizatze hau).

Honetaz hitz gehiago egin daiteke eta egin behar da. Auzi eta alor hau ere oraindik estudiantu eta sakontzeko dago. Gure arte-filosofia aztertzeko dago.

Eta gauzak honela, bi eskualde haundi nabari dira Bizkaian bertsolaritzaen habe bezala: Muxika-Gorozika eta Berriatu-Ondarroa. Gaur arte, bakoitzak bere eskola berezia izan du. Has gaitzen batetik.

I. — MUXIKA-GOROZIKA

Hara inguru honetako koblaritza nortzutan kokatzen den:

A) Enbeitatarrak

1. — KEPA ENBEITA, «Urretxindorra» (1878-1942)

Kepa Enbeitagan bi zati dira bereizgarri: bata, 1903ra artekoa, gutxi gora behera, eta bestea 1903tik azken urteetara artekoa, hau da, 1942ra artekoa.

Lehen aldian Kepa benetan bertsolari agertzen da: samur, jori, espontaneo. Epe honetan, Bizkaiko koplak giroa ez ezik, Gipuzkoako bertsolaritza ere ezagutu eta hausnartzen du. Enbeita gaztea plaza-bertsolari da. Txapelketatan parte hartzen du, 1897an Durangon (bigarren gelditzen da), hemeretzi urte ditu,

eta 1903an, hogei eta bost urteko dela, Areetan (txapeldun geratzen da; badirudi Txirrita ere tarteko dela).

Enbeita gaztearenak dira, besteak beste, «Bei zarra-ri» jarritako ahapaldiak; irakurri besterik ez dago Keparen etorri opa-oarekin batera bere ekarri txukun eta irmoarekin konturatzeke.

Baina, garai honetan, nolanahi ere 1905erako, ezagutzen du Enbeitak Arrospide sendagilea. Arrospide Muxikara dator, osagile gisa, eta laster konturatzen da Keparen balioetaz. Arrospide Sabino Aranaren inguruan ibili da eta honen mezua beregandu du. Ez da konforme Enbeita bere horretan uztearekin eta bertsolari gaztea lantzeari ekiten dio. Orduan sartzen dira Kepagan aberri-mina eta ortografi sistema berria. Enbeitak berak aitortzen du:

«Arrospide'tar Jon, gure osalari ta jeltzale aundiari, Sabin gure irakasle bardin-bagiaren lagun maite zanari eta jafaitzale zintzoa danari... zor dauzot (Goikoa'z urrengo) ni Jel'entzako oleskarija ixatia...».

Areatzako koblakariaren bigaren zatian, aldian, gaude. Enbeita bertso-jartzaileago eta olerkari egin da. Ez du erdal hitzik erabiliko, behin deskuidatuko da Begoñako Ama Birjinari Bizkaiko «Patrona» deitzen. Beraren bertsoak sakonak, aberatsak, dira, baina erraztasuna eta freskotasuna galtzen dute, neologismoei lotuegiak daude eta, gaurko ikuspegitik, behar bada, azaleko lirismoan erortzen dira. Forma-arauetan ez du hutsik egingo eta Keparen bertsolaritza paper eta mitinetan finkatuko da, gehienik. Ez du bat bateko saioetan kantatuko. 1935 eta 1936an Donostian egin ziren txapelketetara ez da joango. Kepa «oleskari» bihurtu da.

Baina, hala ere, hori bai, Enbeita bere denborako bertsolari agertzen da, bere inguruko problemak eta buru-hausteak argi azalduko ditu eta bertsolaritzari halako duintasun eta kategoria bat emango dizkio. Bertsolari konprometituen eredu bezala geldituko da bere burua landu eta eskolatuaz. Koblakari politikoan joera ez da gaurkoa.

Bertsolaria herri-gizon da eta derrigorrezko du herriaren premia eta bizi-beharrak azaltzea. Enbeitak lehengo Euskal Herri zoriontsua gogoan du eta kantatu ere maiz egingo du, baina ez da honetan itsutzen, ez da «Lagi Zafean» gelditzen, Euskal Herri xeherearen beharrianetatik aparte. Nekazaria da, nekazaritzatik bakarrik bizi ezin dena, lur lantzeaz kanpo otargintzari emana txanpon batzuk ateratzeko. Keparen anaia Imanolek (bertsolari-olerkari hau ere) emigratu beharra du, Amerikatara joango da.

Kepa ez da bizi herri langile eta behartsuari bizkar emanda. Nekazari eta langileak kantu-gai ditu. Ikus, bestela, «Euzko langileok, euzko lugiñok» («Auffera beti»).

Kepa Enbeita eskola baten sortzaile da eta Muxikako bertso-laritzak bide honetatik jarraituko du, gehien bat, gure egunotara arte.

Keparen iturri jorian asko dira aipagarri: bere seme Sabin, esaterako, baina, hala ere, guk hemen ezagunenak aurkeztuko ditugu:

2. — BALENTIN ENBEITA, «*Enbeita Zaharra*» (1906-)

Keparen semea. Bizkaian Enbeita Zaharra deitzen diogu gazteagoak ondoren dituelako, baina Balentin Enbeita gazte izana da.

Aitagandik datorkion emaitza jasotzen du, eta, ez bakarrik hori, eutsi ere egiten dio eta zabaltzen ahalegintzen da.

Balentini aita handia izan duten gizonei jazotzen zaiena gertatzen azio: aita baino bajuago, ahulago, agertzen da. (Beraz, aita ospetsua izan ez dugunok badugu bentaja bat).

Hasieran ez dio bertsoaren formari garrantzi gehiegi ematen. Hobeto esanda, neurriari bai, baina rimari ez dio kasu handirik egiten. Rima estuegia ez da ona, baina behar hainbatekoa ez erabiltzea ere eskas gelditzen da.

Nolanahi ere, egia osorik esateko, badirudi Balentin konturatu dela akats honetaz eta gaur rima ederra erabiltzen du.

Bizkaiera hütsean kantatu eta idatziko du eta bere meritua du gudu osteko urte luze ilunetan Bizkaian bertso-laritzari iraun-araztea. 1958 eta 1959an Bizkaiko Txapeldun aterako da eta bere sendi eta inguruan bertso-laritza ereiten saiatuko. Urte hauen aurretik Balentin Enbeitaz kanpo Bizkaian bertso-laririk zenik ere inork ez zekien. Gaur badu Enbeita Zaharrak jarraitzailearik seme eta ilobetan: Abel Enbeita, Deunoro Sardui Enbeita, Ireneo Ajuria Enbeita (bertsolari handi egin daitekeena) eta, denak ez aipatzearren,

3. — JON ENBEITA (1950-)

Balentinaren semezik gazteena, 30 urte ditu. Aurten Donostian, Errege egunean, egin den Txapelketa Nagusian bigarren izendatua. Oraindik gaztea da, aurtengo Txapelketako gazteena, baina Jon ez da atzoko bertsolaria. Urte asko darama han, hor, hemen

bertsotan. Bederatzi urtekin, Eubako pasiotarren jaietan, jende aurrean kantatzen du. Orduko argazkia da, hain zuzen, argitara berri duen «Inguruaren arduraz» poesi liburuaren azalean agertzen dena. Geroztik sariketa asko irabazi ditu.

Jon Enbeita bertsolari ikasia da, kultura formala beregandu duen gizona. Eta hori argi nabari da haren bertsoetan. Abeslari ere ibilia da eta, esan bezala, olerkari saioak ere egin ditu.

Jonek Bizkai-Gipuzkoako bertsolaritzaren olerki-sintesis bat egin nahi duela dirudi. Bizkaiko (Muxikako) eskola zaio gailen, aitonaren liriko-kutsurantz abiatzen delarik. Bertsoaren legeak ondo ezagutzen ditu eta seguridade osoarekin abesten du, doinuak egoki dominatuz. Hala ere, gaurkoz, zeharo heltzeko dagoela esan daiteke, baina, dohainez hornitua dagoenez gero, etorkizuna bere alde du. Eginda dago, eginago behar du.

B) Jon Lopategi (1934-)

Filosofi ikasketak egin da. Hiru bider, jarraian, Bizkaiko Txapeldun: 1962, 1964 eta 1966an. Lopategi da, beraz, gaur ere, Bizkaiko Txapeldun. Euskal Herriko Txapelketa Nagusian, 1967ko Ekainean Donostian, hirugarren gelditu zen, Uztapide eta Xalbadorren ondoren.

Enbeitatarren joeratik, Muxikako eskolatik, hasten da, baina laster aldatzen du bertso-taju hori eta 1962rako Gipuzkoako es-tilora saiatzzen da.

Dagoeneko konturatu da Lopategi Gipuzkoako eskola klasi-koagoa, samurragoa eta tolostuagoa dela (zaharragoa denez) Muxikakoa baino. Bide horretatik abiatuko da behin betiko.

Lopategik bertsoa mamiz beteko du, forma-legeak ondo zainduz, eta gaurkotasan osoz jantziko du ahapaldia, denbora berean zenbait herri-melodia bertsoratuz. Herri-psikologi zentzu handia du eta diktadurapeko bertsolari bihurtuko da. Gai zaharrak eta topikoak arbuizatuz inguruaren bizi nahi eta ezina kantatuko du Azpillagarekin batean. Bide honi ez zaizkio arrotz ez debekuak eta ez presondegia, baina hor ageri da egin. Oraindik gazte dagoela, garbi nabari da Lopategitasuna gaurko bertsolari gazteago askotan. Osoki asumitu eta egoki azaltzen du bizi duen denbora. Gure egunotaraino iristen den uhin berriaren ardatz egin da.

Politikoegi bihurtzeko arriskua izan du, baina hain zuzen ere, politika giroa aldatu-ala aldatu da Lopategi eta ez da, diru-

dienez, tentazio horren liluraz engainatu ez eta bide horretatik abiatu.

C) Xabier Amuriza (1941-)

Amuriza ere inguru honetan sartzekoa da. Etxanon jaioa, Torre-buru baserrian, menditontorrean. Azter bere «Menditik Mundura» liburua. Torre-buru Gorozikara begira dago. Xabierren aita, Luzio, Gorozikarra zen eta hortik datorkio Xabierri bertso-sena:

«harek agertu zidan bidea
baitzen bertsoz ikasia;
.....
.....
bainan zugandik hartua baitut
bertsotarako grazia».

(Irakur Donostiako Txapelketa Nagusian «Aita»ri abestu bertsoak).

Gizon eskolatua, euskara sakonki ezagutzen duena, bertsolariz gain, idazle eta poeta, zenbait lan linguistiko egina, Euskaltzaindikoa.

Aurtengo Txapelketa Nagusian, 1980ko Errege egunean, Txapeldun atara da. Bere lehen txapelketan gailen gelditu da. Baina, lehenagotik bertsoan ugari egina. Apaizgaitegian irmotzen da Xabierren bertsolaritasuna. Han ezagutu nuen eta handik hasi zen heltzen, lantzen eta, baita ere, kantatzen. Bizkaiko herri askotan ibili ginen 1969ko udaberrian Zamorako espetxean sartu zuten arte:

«Heldu ginan Zamorara,
inpernu-zulo hontara...»

Sei urte eta erdiko egon-aldian (baditu, itxuraz, giltzapeak bere bentajak), besteak beste, bertso asko jartzen ditu eta Torre-buruko hazia, Derioko Apaizgaitegian landaretua, han bihurtzen da zuhaitz:

«nik egingo dut arbola haundi
zuk emandako hazia».

Xabier bertsoaren aurrez-aurre jartzen da, eta bertsolaritzaren ardatza orain berrehun urtekoa (Pernandoren denborakoa) dela

somatzen du. Horrela, Lopategik bertsoaren gaia bezala, Amurizak, bertsoaren izana aztertuz, bertsoa bera kuestionatu eta aldatu nahi du. Izadi-bertsotik (koplatik) bertso deduktibora dagoen bitarteak dakarren urradura ikertzen du eta, jauzi honen sakonak eraginik, egitura zaharretatik abiatzen da. Barne-egitura zaharra estudiatu eta gaurkotzen du. Ardo berria zahagi zaharretan ontzen du Etxanotarrak. Argi nabari da hau, adibidez, Arrasaten, Gernikan eta Donostian egin azken txapelketaren saioetan. Forma zahar berritua dakarkigu Amurizak. Izadi inguruak protagonismoa du bere ahapaldietan eta ez da «betegarrietan» erortzen, ez dago plajiorik, originaltasun bat ageri da.

Txapelketa honetan bertso laikoak kantatu ditu, laikotasun hau bere esan nahirik zabalenean hartuz, beste zenbait alorretan ez ezik politika-fedekerietan ere ez da erori. Politika-boluntarismoan errez jausten dira bertsolariak. Politika, garai batetan Jaungoikoa bezala, bertso-errekurtsu bihurtu da eta badira klitxe ezagun batzuk ugari samar erabiltzen direnak. Hemendik demagojiaren atarira ez dago ezer. (Behar bada, badute honetan gai-jartzailerek ere zer-ikusi).

Xabierrek badu tremendismo politikora halako joera-modu bat. Baina, esan beharra dago, aipatu lehiaketan ez dela arrisku laban honetan irristatu.

Amurizaren zenbait ahapaldik badute trajedi-kutsu bat, baina ez da harritzekoa, gure esparrua ez baita Xabierren neurtzizetan agertzen den baino alaiagoa. Honetan Amurizaren bertsoa gizar-tearen ispilu da.

Gorago errepika izadi-bertso zaharrei dagokienez, Xabierrek ahapaldi askotan bere ondorioak ateratzen ditu; ez da moralismotan erortzen, etika profanoz eskaintzen dizkigu bere sententziak.

Bere-bere diren zenbait doinu ere erabiltzen ditu. Bertsolari hornitua da Amuriza. Musika-ikasketaz ere jantzia. Eta hor gelditzen dira zortzi-zazpiko neurrian bota zizkigun sei puntuko bertsoak. Bertsolaritzak Amurizaren premia zuen.

II. — BERRIATU-ONDARROA

Eskualde honetako bertsolaritza, Muxika-Gorozikakotik, erabat ezberdina izan da. Gipuzkoako eskola tradizionala da gailen. Gipuzkera nabarmentzen da hitz eta aditzetan; joskera gozagoa darabilte, gehien bat.

Tradizioak izan du pixurik. Bertso-jartzaile egokiak ezagun egin ziren: Urrusolo, Brontx, Burgoa, Berriatuko Ezkerra, eta abar.

Ahotik ahorako bertsoetan oso eskualde aberatsa da hau¹; bada bertsolari ederrik plazaratu gabeen artean. Horietaz gain, nork ez du, gure egunotan, Uztarri (Erlatx), Mugartegi, Azpillaga, Arregi eta Mañukortaren entzuterik?

Denetaz ezin hitz-egingo dugu hemen eta, gaurkoz, bi bakarrik izango zaizkigu mintzabide.

A) Juan Mugartegi (1933-)

Bertsolari klasikoa, eskola gabea, berezko dohain hutsez baliatzen da. Bizkaiko Txapeldun 1960an eta bigarren 1964 eta 1966an. Gaur ere Mugartegi da, ba, Bizkaiko bigarren.

Oso erraz kantatzen du, bertsolari samurra da, etorri haundikoa. Hala ere, honen jokalekua ez da plaza, ez da antzokia. Mugartegi lagun arteko kantaria da; taberna eta ostatuetako koblakaria. Plaza, teatro eta pilota-lekuetan ez da Mugartegi den heinen agertzen, galdu egiten du. Nerbioak gailentzen zaizkio eta, noizbehinka, ahapaldiaren bukaerak, ideia-aren zentzua ilunduz, bertsoa lausotzen dio.

Donostiako Txapelketetan parte hartu izan du eta Euskal Herriko herri eta auzo gehienetan kantatu du.

B) Juan Azpillaga (1935-)

Kantari eta kontari aparta. Eskola zaharra ausnartuz gaurko joerekin lotzea lortu du. Bizkaiko Txapeldun 1961ean eta bigarren 1959, 1960 eta 1962an.

1960an, Donostian, Euskal Herriko Txapelketa Nagusian, hirugarren gelditu zen Basarri eta Uztapideren ondoren:

«Bazkari baten ni ezagutu
ninduzun bertso lanian.
Txapelketa bat gero izan zan
Victoria Eugenia:
zu bigarren ta ni irugarren
giñalako azkenian,
amaika bertso bota genduan
alkarren aldamenian».

Uztapide hartuko du, harez gero, bere maisu edo gidaritzat ².

Azpillaga da gure egunotan bertsolaritza zahar eta berria uzartzen dituen hede sendoenetakoa. Bertsolari jantzia, plazagizona, entzuleekiko sinpatia (lotura) sortzen duena.

Azpillagaren presentziak plaza bat bete egiten du. Bere du, benetan, «bertso lana», «lantegi hau». Azpillagak bertsoetan gauzak «esplikatu» egiten ditu, lehengo maisuak bezala:

«Bertso berriak esplikatzeko
artu det pentsamentua,
Zeruko Jauna argitu zazu
nere entendimentua...

Ugaria eta jeikia da Torre-ko koblakari hau. Bertsolari eta bertso-jartzaile zaharrak ondo ezagutzen ditu. Besteak beste, Pello Mari Otaño ³:

Baina, kontuak kontu, Azpillagaren bertso-lantegian 1962a da urterik garrantzitsuena. Urte honetan Lopategi izango da Bizkaiko Txapeldun eta Azpillaga bigarren. Geroztik, elkarrekin elkarrekin kantatuko dute Euskal Herri guztian zehar, herriaren deiari erantzunez. Azpillagak bere ahots gartsuz, zigorrak zigor eta debekuak debeku, argi eta garbi aldarrikatu du Euskal Herria zer izan den, gaur nola dagoen eta bihar nola behar lukeen.

III. — BATERAKUNTZA

Baina ez dezagun uste gaur, Muxika-Goroizika eta Berriatu-Ondarroa elkarregandik aparte dabiltzanik. Eskualdeotako eskolak bateratu egin dira, sintesis batetara iritsi dira, eta bateratzeko hau gehienik Lopategi eta Azpillagari esker egin da. Bikote hau historiko bihurtu da eta badirudi 1962az geroztiko belaunaldiaren lemazain dela. Hau gertatu izan da aurreko zenbait bertsolari haundirekin ere, baina, ezin uka bikote honek marratu duela gure urteotan Txapelketa-giroan hedatu den bertsolaritza, Euskal Herri industriatu eta hiritarren koblakaritza. Hauez gain badira bertsolari nabarmenak. Hala ere, besteak beste, hor geldituko da Lopategi eta Azpillagaren oinatza.

IV. — BESTE ZENBAIT ESKUALDE

Ez dut hemen Bizkaiko bertsolaritza bere osotasunean azaldu. Labur ibili behar izan dut lan honen mugek eraginda. Hor ditugu Durango-aldea (Onbe, Txindurri), Mungia ingurua (Ormaetxe), Arratia (Uriarte, Pujana), Txori Herri (Eulia), eta abar.

Badut Bizkaiko bertsolaritzaz lan oso eta zabalago bat egiteko asmoa. Derrigorrezko da ikerketa bat. Aipa dezagun, oraingoz, Arratia eta hemen:

Uriarte

Esteban Uriarte Etxebarria, Diman jaio zen 1894eko Apirilaren 27an, Iturbe baserrian. Zortzi urterako hasi zen bertsuetan eta 1947an, berrogei eta hamahiru urte zituela, Bermeon hil zen «meningitis tuberculosa»rekin.

Gazterik joan zen Mañura ikazkin eta, harez gero, Bermeon emango zuen bere bizialdia hargin eta udaleko enplegatu bezala.

Inoiz Uztapide eta Basarrirekin ere kantatu zuen, baina, gehien bat, mitinetan ibiltzen zen Kepa Enbeitarekin. Kantatzen ez ezik bertso-jartzen ere ihardun zuen: «Agure zeloso bati», eta abar.

1935eko Urtarrilaren 20an Donostiako Kursaal-en egin zen Euskal Herri guztiko Txapelketara azaldu zen. Baziren hogeitau bat bertsolari eta Uriartek bostgarren saria jaso omen zuen.

Hona puntu bati erantzuna:

«Ekin zazu oraintxe
nere lagun zarra...
Uriartek: Orretako bai dala
orain ordu txarra.
Badakizu aragiz
naizela malkarra,
kanturako amaitu
da nere indarra».

Hau da Uriarte dimoztarra:

«Esteban daukat izena eta
apellidoz Uriarte,
urte askuan ibillikua
jaiot-erritik aparte.

Onetariko desondra txarrik
ez dot eduki gaur arte:
iñon andrarik gura izateko
neuria dot guztiz maite».

Gaur ere, Bermeon, Estebanen ondorengoek «Bertso» dute izen printzipaltzat.

V. — ONDORIOZ

Euskal Herria aldatu egin da, behar bada, gure urteotan aurreko gizaldietan baino gehiago. Ekonomi egitura, gizartea eta bizi-era bestelakotu egin dira. Era berean eta horregatik, hain zuzen, kultur giroa ere aldatu egin da. Euskal Herri hau, Euskal Herri berri bat da, zerbait berri bilakatu da.

Bertsolaritzak ere, berdin, berritu beharra du. Ez dut esan nahi berrikuntza hau lortu ez denik, garbi geldi bedi baietz, baina, argi esan dezadan lortuago behar duela. Ez dela posible gaur orain ehun urte bezala bertsotan egitea, gaur bertsolariak kulturaz ere jantzia behar duela, eskolatua izatea nahi eta nahiezkoa dela. Analfabetismoa ez dela meritu bat eta ezta ere zenbait postura «anti-libello». Topiko, errekurso eta eskema gastatuak baztertu beharra dago. Bizkaiko bertsolaritza bide honetatik doa.

«Aren bertsoak gazte-gazterik
asi nintzan irakurtzen,
kantari asi nintzan garaian
etzidan gutxi laguntzen.

.....
.....
.....
.....

A. M.

¹ Luzio «Arrola» (1884-1963), 1959ko Irailean Euskaltzaindiak «Bertsolarien aitona» izendatua, eskualde honetakotzat har dezakegu.

»

«.....

.....

.....

.....

Lantegi ontan nire guraso
 Manuel zu izan zera.
 Orain eskerrak ematen nator
 oso denbora luzera».

«Berriatura azaldu ziñan
 Basarri laguntzat zala.
 Mutiko nintzan baña ordutik
 dadukat zure itzala.
 Kontu aiekin gogoratzen naiz
 atzo pasata bezala.
 Zeñek pentsatu gero zurekin
 ibili bear nintzala?»

«Zuk berrogei ta amaika urte
 ogei ta bost nituela;
 or da seiñale emeretzi bat
 izan bearko dutela.
 Erririk erri ibiltzen giñan
 aita-semeak bezela,
 argatik nion bertso giroan
 zure umea naizela».

»

«Aren bertsoak gazte-gazterik
 asi nintzan irakurtzen,
 kantari asi nintzan garaian
 etzidan gutxi laguntzen...»

EL BERTSOLARISMO EN VIZCAYA LE BERTSOLARISME EN BISCAYE

El bertsolarismo vizcaíno no es plagio del guipuzcoano, como algunos piensan. El bertsolarismo en Vizcaya ha estado muy ligado a las «kopla zaharrak» que han durado más que en otros lugares. A causa de esta ligazón con las «kopla zaharrak» se ha desarrollado el «zortziko txiki», mientras en Guipúzcoa, ya en tiempos de Fernando Amezketarra (1764-1823) se había implantado el «zortziko nagusi», que en Vizcaya lo introduce Kepa Enbeita (1878-1942). Así pues, el bertsolarismo tal como se entiende hoy, esto es, basado en el «zortziko nagusi» que es más conceptual, amplio y complejo, es más reciente en Vizcaya que en Guipúzcoa.

En Vizcaya podemos distinguir dos zonas y dos escuelas: Muxika-Gorozika y Berriatu-Ondarroa.

En la primera sobresalen los Enbeita (Kepa, Balendin, Jon), J. Lopategi, X. Amuriza. En la región de Berriatu-Ondarroa, más guipuzcoanizada que la primera, hay igualmente varios nombres de altura, entre ellos J. Mugartegi y J. Azpillaga. En la actualidad, se han unificado prácticamente las dos escuelas, gracias a la labor conjunta de Lopategi y Azpillaga.

Le bertsolarisme en Biscaye n'est pas un plagiat du bertsolarisme en Guipuzcoa, comme le pensent certains. Le bertsolarisme en Biscaye est très lié aux «kopla zaharrak» qui ont duré plus qu'ailleurs. C'est à cause de ce lien avec les «kopla zaharrak» que le «zortziko txiki» s'est répandu, alors qu'en Guipuzcoa, dès l'époque de Fernando Amezketarra (1764-1823), le «zortziko nagusi» s'était implanté. Il sera introduit en Biscaye par Kepa Enbeita (1878-1942). Ainsi donc, le bertsolarisme tel qu'on l'entend aujourd'hui, c'est à dire, le «zortziko nagusi», plus conceptuel, plus ample et plus complexe, est plus récent en Biscaye qu'en Guipuzcoa.

En Biscaye on distingue deux zones et deux écoles: celle de Muxika-Gorozika et celle de Berriatu-Ondarroa.

Dans la première, les bertsolaris les plus remarquables sont les Enbeita (Kepa, Balendin, Jon), J. Lopategi, X. Amuriza. Dans la région de Berriatu-Ondarroa on trouve aussi quelques noms célèbres, dont celui de J. Mugartegi et J. Azpillaga. De nos jours, les deux écoles se sont pratiquement unifiées, grâce à la collaboration de Lopategi et d'Azpillaga.